

## Ortak Pazar Türkiye, İşçiler

Oya BAYDAR

Ortak Pazar, diğer adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu günün önemli konularından biri olmakta devam ediyor.

Konu, bilindiği gibi, Türkiye'de de uzun uzun tartışıldı... Olumlu, olumsuz çok şey söylendi. Getirecekleri götürcekleri söz konusu oldu. Yine de Ortak Pazarla ilgili pek çok soru hâlâ cevap bekliyor.

Bu soruların en önemlileri, bizce, bir yandan Avrupa Ekonomik Topluluğunun geleceği ve bu topluluk içinde Türkiye'nin yerinin ne olacağı, öte yandan da Ortak Pazar gerçeği Türkiye'nin bu bütünlük içindeki yeri gözönüne alındığında, «işçi sınıfımızın durumu ve geleceği» sorularıdır.

Gerçekten de Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye'nin bu topluluk içindeki yeri, değişen dünya içinde Türkiye'nin yerini belirleyecek; Türkiye'deki çeşitli çelişkiler, çeşitli grupların konumları, kısaca Türkiye'nin sosyo-ekonomi k yapısı yeni biçimler kazanacaktır.

Ortak Pazar ne amaçla gerçekleştirilmiş, kimler tarafından nasıl, ne zaman kurulmuş bir topluluktur? Kısaca hatırlamaya çalışalım.

Avrupa Ekonomik Topluluğu, diğer adıyla Ortak Pazar, altı Avrupa ülkesi arasındaki çeşitli ekonomik, teknik hattâ siyasal işbirliğinin bir sonucu olarak 1957 yılında Roma'da imzalanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren bir anlaşmayla doğdu. Ortak Pazar'ın çekirdeğini meydana getiren altı Avrupa ülkesi, Batı Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İtalya ve Lüksemburg'du. Roma anlaşmasının ikinci maddesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun amacı, bu ülkeler arasında bir Ortak Pazar, yani ekonomik pazar birliği kurulması, üye devletlerin ekonomilerinin yavaş yavaş birbirlerine yaklaştırılması yoluyla, pazar içindeki ülkelerin ve pazarın istikrarının arttırılması ve üyeler arasında daha yakın işbirliği sağlanması olarak belirtiliyordu.

Önce bu altı ülke, daha sonra da üye olmak isteyen ve üyelikleri kabul edilen diğer ülkeler arasında söz konusu birlik, ortaklık nasıl sağlanacaktı?

Andlaşmada bu yolda alınacak çeşitli tedbirler tek tek belirtilmişti. Özetlenecek olursa, üye ülkeler arasındaki her türlü gümrük resimlen ve ithalat ihracat kısıtlamaları, kaldırılacak; birliğe dahil ülkeler, birlik dışında kalacak ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi ve ticaret politikası uygulayacaklar, üye devletler arasında kişilerin, hizmet, emek ve seramyenin dolaşımını kısıtlayıcı her türlü tedbir kaldırılacak, ortak tarım politikası uygulanacak, topluluğun ekonomik gelişmesini sağlamak üzere bir Avrupa Yatırım Bankası kurulacak ve buna benzer tedbirler alınacaktı.

# görüşler

Andlaşmamn uygulanmaya başlamasından bu yana aşığı yukarı 15 yılın geçmiş bulunduğı şu günlerde, Avrupa Ekonomik Topluluğı'nun durumu nedir ve amaçlara ne ölçüde varılmıştır?

Avrupa Ekonomik Topluluğı, bugün üç yeni ülkenin de tam üye olarak katılmasıyla genişlemiş bulunuyor, İngiltere, İrlanda ve Danimarka, uzun tartışmalardan sonra topluluğına katılan üç yeni ülke. Böylece Avrupa'nın altıları artık «dokuzlar» oldu. Geçen 15 yıl, bu genişleme yanında topluluğına yeni amaçlar yeni hedefler de getirdi. Ekim sonunda Avrupa Ekonomik Topluluğunun dokuz ülkesinin başkan ve başbakanlarının Paris'te yaptıkları zirve toplantısında Avrupa Ekonomik Topluluğunun artık dar bir ticaret birliğı veya bir ekonomik birlik hedeflerini aşarak «Avrupa Birleşik Devletlerinin kuruluşunu amaçladığı ortaya çıktı. 9 ülkenin yetkilileri Paris zirve toplantısında ortak bir bildiriyle, bu amaca 1980'e kadar varılması için çalışmalar yapılacağını açıkladılar. Böyle bir siyasal birliğe ve tam bütünleşmeye giden yol üzerinde ise, bu ülkeler arasında para birliğı, ticaret birliğinin daha hızlı gerçekleştirilmesi, ülkelerin bölgesel dengesizliklerine hızla çare bulunması, kurumların işleyişinin birbirine yaklaştırılması ve benzeri adımlar bulunmaktadır.

Böylece 6 ülke arasında kurulmuş Avrupa Ekonomik" topluluğı genişlemiş ve Batı Avuranın şimdilik 9 ülkesi arasında yakın bir gelecekte kurulması amaçlanan bir Avrupa Devleti'nin yeni birleşmiş bir Avrupa'nın çekirdeğı haline gelmiş yepyeni bir dünyanın bir parçasını meydana getirmeye adaylığını koymuştu .

Avrupa ülkelerinden bir kısmının böyle bir birliğe doğru gitmesini hangi zorunluluk doğurmuştur. Şüphesiz ki Ortak Pazar, bütün ekonomik ve sosyal olay ve kurumlar gibi tarihsel bir zorunluğun sonucudur. Bu tarihsel zorunluluk hangisidir?

Bunun cevabını «uluslararası tekeli sermayenin ve gittikçe dev boyutlara erişen tekeli kapitalizmin, kendi iç çelişkilerini çözme zorunluluğı» olduğunu söyleyebiliriz. Çağımızda ileri derecede sanayileşmiş kapitalist ülkelerde, üretim ancak ileri teknik dev işletmelerde çok büyük ölçeklerle gerçekleştirildiğı zaman verimli olmakta ve dünyada bir rekabet gücü elde edebilmektedir

Bu ölçeklerde bir üretimi Avrupa uzun bir süreden beri Amerika'ya kaptırılmış durumdadır. Dev firmalar, yani uluslararası tekeli sermaye çağında, kapitalist sistem içinde rekabet gücü olabilecek firmalar, çoğunlukla ABD firmalarıdır. Ve Avrupa tekeli sermayesi bu büyük tekellerle rekabet imkânını ancak tekelleşme oranını ve firma büyüklüğünü ABD ile rekabet edebilecek güce eriştiğiz zaman gerçekten bulabilecek ve değişen dünya içinde ABD. Sovyetler Birliğı, Çin ve Japonya arasındaki istediğı ve amaçladığı yeri böyle bir kesin ekonomik ve siyasal birlik içinde alabilecektir.

Yani, Avrupa Ekonomik Topluluğı denilen ortaklık, gerçekte Avrupa tekeli kapitalizmin dünyada varolabilmek ve varlığını devam ettirebilmek ve dünya hâkimiyetine adaylığını koyabilmek için zorunlu olarak gerçekleştirilmesi gereken bir bütünleşmedir. Bu bütünleşme sonucunda, bir yandan uluslararası tekeli sermaye yeni güçler kazanırken bir yandan da dünya kapitalizminin çelişkileri derinleşecek, öte yandan Avrupa gibi dev bir devletin tarih sahnesinde yerini almasıyla, belli bölgeler üzerinde yeni nüfus kazanma çekişmeleri ortaya çıkacaktır.

Peki amcaları ve geleceğı bu olan bir topluluk içinde ve bu yeni dünyayı içinde Türkiye'nin yeri nedir ve Ortak Pazar konusu bizde nasıl tartışılıyor?

# görüşler

Avrupa Ekonomik Topluluğu Roma andlaşmasıyla kurulduktan bir yıl sonra 1959 yılında, Türkiye AET ile ortaklık kurmak üzere ilk müracaatını yaptı.

Gerçekte, Ortak Pazar ülkeleri Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmesini, öyle aman aman ister değillerdi. Hatta Fransa, Türkiye'nin bir Avrupa toplumu olmadığı, İtalya da bazı alanlarda kendi ticari ürünleriyle rekabet edeceği gerekçesiyle. Türkiye'nin gerçekte kendi millî sanayiinin gelişmesine engel olacak böyle bir ortaklık için girmeye çabalamasının temelinde ticaret ve sanayi burjuvazisinin uluslararası tekel-e/i sermayeye bağımlı yapısı yanında, egemen sınıfların batı dün/asmdan kopma, dışta bırakılma korkusu ve içerde gelişen sol ve bağımsızlıktan yana akimler karşısında duydukları kuşku vardı. Bu ve başka nedenler arasında en önemlisi uluslararası mali sermayenin bir parçası olan bir kısım sermaye çevrelerinin çıkarının Ortak Pazar'a giriş olgusuyla çatışmaması, aksine pekişmesiydi.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin Türkiye'yi bir ekonomik pazar haline getirmek için topluluğa girmemiz yönünde baskı yaptıkları söylenemezdi. Aksine kendi sermaye çevrelerimiz ve onların politik sözcüleri, Türkiye'nin de topluluğa alınması için AET'i zorluyorlardı denilebilir.

Topluluğa 1963 yılında Ankara Andlaşması ile ortak üye olarak katıldık. AET'in diğer 6 ülkesinden kesin ekonomik, sosyal, tarihsel, siyasal farklarla ayrılan Türkiye'nin tam ortaklığa kadar a) Hazırlık, b) Geçiş ve c) Son dönemlerden geçmesi karara bağlandı. Son döneme kadar Türkiye AET'den bazı tavizler alarak sosyal ve ekonomik düzeyini diğer ülkeler seviyesine çıkarmaya ekonomik düzeyini diğer ülkeler seviyesine çıkarmaya çalışacaktı...

Türkiye 1970'de alelacele geçiş dönemine girdi. Oysa hazırlık döneminde alması gereken yolun yarısını, dahi almamıştı. Ortak Pazar'a girişi Türk ekonomisine hiç bir katkı ve gelişme getiremedi, aksine uzun vadede kısıtlayıcı oldu. Buna rağmen, Ortak Pazar'a girişe karşı sadece sol kamuoyu ve aydınlar çıktılar. Aslında Türk kapitalizmi daha doğuşunda uluslara'ası sermaye tarafından çarptırılmış bir nitelik taşımasaydı, böyle bir ortaklığa önce sermaye çevrelerinin karşı çıkması beklenirdi.

Son bir veya iki yıla gelene kadar bu çevrelerin hiçbir kesiminden uyumsuz bir ses yükselmedi, ancak son günlerde Anadolu'da filizlenen küçük sanayicilerin temsilcisi bazı kuruluşların Ortak Pazar'a girişe bütünüyle karşı olmasa bile «katma protokol» adıyla anılan ve Türkiye'nin üyeliğiyle ilgili ayrıntıları düzenleyen protokolün bazı maddelerine karşı çıktıkları görülmekte...

Neden, «Ortak Pazar'a önce sanayicilerin karşı olması beklenirdi?» dedik. Ortak Pazar herşeyden önce bir serbest ticaret bölgesidir. Tarihleri, gelenekleri, ekonomik seviyeleri sosyal yapıları politik sistemleri, sınıfların karşılıklı konumları ve güçleri hatta coğrafyaları hemen hemen birbirinin aynı olan, bu yüzden de belli bir ekonomik giderek siyasal bütünleşme içinde eskisinden daha güçlü hale gelebilecek ülkelerin birliğidir. Uzun vadede, bu ülkeler topluluk içinde birbirlerine rakip olma yerine her ülke ekonominin ve dev endüstrinin bazı dallarında ihtisaslaşarak, birbirlerini tamamlayan ve tek tek olamadıkları kadar güçlü olabilen bir bütün meydana getirmeye adaydılar. Şimdi bu ülkeler arasına Türkiye'yi katılım ve aynı ortaklık içinde eşit şartlarla yer aldığını düşünelim. Rakamları verileri tekrarlamaya gerek yok... Bu ülkelerin yanında ekonomik bakımdan son derece geri, tarihsel süreç bakımından apayrı, sosyal ve politik yön-

# görüşler

den sarsıntılı Türkiye'nin durumu delikanlı ile 60'lik ihtiyarın güreş içindeki durum ve konumundan farklı olmayacaktır. Şöyle ki serbest ticaret, gümrük ve koruma sistemlerinden yoksun bir ekonomik bünye içinde Türkiye'nin hiçbir rekabet gücü kalmayacak, Türkiye, şimdi, sayıları 9'u bulan dev Ortak Pazar ülkeleri arasında ancak bu ülkelerin sanayilerini besleyen ham madde ülkesi haline gelecektir. Hatta ham madde darlığı çekilmeyen böyle bir ortaklık içinde bu şans bile pek fazla değildir .

Birakalım teknik ekonomik gerekçeleri bir yana il kbakışta gözlenen gerçek bu derece ileri sanayi toplumlarıyla bir ortaklıkta Türkiye'nin- özellikle ağır, üretim araçları üreten sanayiini geliştirme imkânının sıfır olduğu, hatta imalat sanayiinin bile büyük darbe yiyeceğidir. İşte bu yüzden, böylesine birliklere dahil olma söz konusu olduğunda, ülkenin millî sanayici kesiminin bu ortaklığa giriş şartlarına karşı olmaları doğaldır. Oysa böyle olmamış aksine sermaye çevreleri AET'e girişi desteklemişlerdir. Kısaca söylenecek olursa, böyle bir tutum bile Türkiye'de sermayenin yapısı kanusunda bir göstergedir. Sermaye çevrelerinin önemli ve en güçlü bir kesiminin uluslararası sermayeye nasıl bağımlı olduğunu ve çıkarlarının onun çıkarlarıyla bir olduğunu göstermektedir.

Tekelci sermaye dışında, Anadolu'da filizlenen ve uluslararası sermayenin henüz parçası olmayan küçük sanayi sahipleri sanırız ki AET'den kısa ve uzun vadede en fazla etkilenenler ve zamanla bu ortaklığa karşı çıkacak olanlar olacaktır. Ancak sözünü ettiğimiz kesimin ekonomik ve siyasal gücü ve çağımızın tekelci sermayenin hâkimiyeti çağı oluşu, bu konuda fazla umutlu olmayı engellemektedir.

AET ülkeleri bir ticaret birliği olmaktan çıkıp bir Avrupa Birleşik Devletleri haline gelmeyi amaçlarken. Türkiye'nin Ortak Pazar içinde 15 yıl önceki yeri de bir anlamda farklılaşmıştır. O zaman Türkiye'nin ortaklığına kendi açılarından haklı nedenlerle karşı çıkan ülkeler bugün 'ABD, Sovyetler Birliği, Çin, Japonya ve Avrupa süper devletleri çağına doğru hızla yol alınırken belki de Türkiye'yi kendi etki alanları içinde bir ülke olarak bulundurmak isteyeceklerdir. Çünkü doğacak olan yeni Avrupa devletinin de diğer süper devletler gibi etki bölgelerine ihtiyacı olacaktır. Şimdilik AET üyelerinin Akdeniz olarak belirledikleri bu etki bölgesinin ülkelerinden biri de Türkiye olabilir. Ancak AET ülkeleriyle tam! ve eşit şartlar içinde bir ortaklık gitgide daha fazla imkânsizleşen bir hayal olarak görünmektedir.

Ortak Pazara giriş gibi, geçiş dönemini bitirip hazırlık dönemine geçmek, nihayet son döneme girmek, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını bu arada da 'çeşitli sosyal grupların konumu köklü biçimde etkilemiştir, etkileyecektir .

Sanayici kesimi, Ortak Pazara giriş daha sonra katma protokol tartışmaları sırasında Türkiye'nin milli sanayiinin gelişmesini savunan bir kesim olarak görünmemişlerdir. Aksine sermaye çevreleri, daha başlangıçtan beri, sonradan değişen bazı şartlara rağmen AET ortaklığını savunmuşlar ve savunmaya devam etmişlerdir. Şuradan buradan, Özellikle tekelci olmayan, küçük sanayi sermayesi kesimlerinden son zamanlarda gelen sesler, bu sermaye kesiminin kendisi kadar cılız ve etkisizdir.

AET yetkilileri, sonunda seslerini duyuracakların tekelleşen gurubu olacağını, artık biçimde de olsa, çeşitli defalar Türkiye'ye geldiklerinde, plan konusunda fikirlerini söylediklerinde veya katma protokolün değiştirilmesi tartışmaları sırasında tekrarlamışlardır. Son bir iki yıldır, o da daha çok konuyla ilgili yetkili teknokratların plancılarının gayretleriyle, Türk delegasyonu AET yetkili kuruluşlarında Türkiye'nin son derece aleyhine

# görüşler

olduğu görülen bazı hükümlerin değiştirilmesi için mücadele etmiş kendi tezlerini savunmuştur. Ancak AET ve Türkiye konusunda, şimdiye 'kadar çeşitli kesimlerden gelen sesler derlenip toparlanacak olursa, görülen gerçek, Avrupa tekeli sermayesinin ve Türkiye'deki tekeli sermaye kesiminin bu istek ve tezleri artık çok geç ve hattâ gülünç olarak nitelemiş olmalarıdır.

Ortak Pazara tam üyelikten sonra, AET ülkelerinin ileri teknolojisi buna dayanan ucuz maliyetleri, Türkiye ölçülerinde akıllara durgunluk verecek boyutlardaki sermaye tekelleşmesi ve firma büyüklükleri karşısında Türk sanayiinin, hattâ tekstil ve gıda gibi en gelişmiş kesimlerinin bile dayanması ve rekabet gücüne sahip olması beklenemez. AET ülkelerinin yüzyıllar içinde, çok farklı bir tarihsel gelişimden geçerek ulaştıkları endüstri düzeyine, değil '1995'lerde (ki bu tarih için umulan AET'in en geri ülkelerinden İtalya'nın bugünkü durumuna ulaşmaktır) çok daha ilerde bile Türkiye'nin, geçmiş olduğu ekonomik model 'içinde ulaşması mümkün değildir .

Ancak, çok sınırlı bazı endüstri kollarında başta tekstilde küçük bir rekabet umudu vardır. Bu umut şu iki nedenden ileri gelmektedir :

Birincisi, artık «endüstri sonrası» adı verilen bir döneme geçildiği çağımızda, ileri sanayi ülkeleri, bu arada da AET ülkeleri, tekstil, gıda vb. gibi imalât sanayii kollarını, kendi sınırları dışına çıkarmayı, yani bu zorunlu ama küçük işlerle uğraşmamayı planlayabilirler. Böylece tüketim ve ara mallar sanayii çevreye kaydırılarak, AET ülkeleri üretim malları üreten ağır sanayi, elektronik sanayii ve benzer sanayi ülkeleri haline gelebilirler. Böylece de Türkiye'ye, ağır sanayiye yani gerçek bağımsızlığı sağlayacak bir sanayiye hiç geçmeden AET'in tamamlayıcısı ülke olma durumuna gelebilir. İkincisi de, bu hafif imalât endüstrisinin bile belli bir rekabet gücü elde edebilmesi için halen AET ülkelerinin çok üstünde olan maliyetlerin düşürülmesi mutlaka şarttır. İmalât sanayiinde olsun, ara mallar sanayiinde olsun maliyet nasıl düşürülebilir? Bunun çağdaş yolu şüphesiz ki teknolojik gelişme dev ölçekli firmalardır... Ancak, bilindiği gibi Türkiye'de bu iki imkân da yoktur. Sermayenin dünya ölçeğine vurulduğunda son derece yetersiz kalan gücü ne daha ileri teknolojiye ne de ölçüsünde dev işletmelere imkân vermemektedir.

Bu durumda maliyetlerin düşürülmesi için tek imkân kalmaktadır; İşgücü maliyetinden tasarruf. Yani kısaca ücretlerin düşük tutulması eğilimi...

İşte Ortak Pazarın ve Ortak Pazara Türkiye'nin girişinin işçi sınıfı üzerindeki en temel ve şimdiden görülmeye başlayan etkisi bu olacaktır. Sanayiciler zorunlu bir biçimde, rekabet gücü elde edebilmek için ve maliyetleri düşürebilmek için, işçi ücretlerini düşük tutmaya çalışacaklardır.

Artan enflasyonist baskılar, muhtemel devallüasyonlar ve benzeri gelişmeler karşısında, işçi ücretlerinin normal koşullar içinde düşük tutulmasının pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Sendikalar toplu sözleşme sırasında yüzde 100'e yakın zamlar elde ettikleri zaman bile işçilerin, satınalma gücü iki üç yıl öncekine ancak erişebilmektedir. Bu durumda, Ortak Pazar gerçeği karşısında ayrı bir zorunluluk haline gelen ücretlerin düşük tutulması nasıl sağlanabilecektir.

Görüldüğü kadarıyla bunun tek yolu, işçi hareketini ve sendikal örgütlenmeyi sermayenin kontrolü altında bulundurabilmek ekonomik ve siyasal baskılarla ücretlerin düşük tutulmasını sağlamak olacaktır. Bu yüzden sendikaların ve işçilerimizin Ortak Pazar konusuna dikkatle eğilmeleri' ve muhtemel gelişmeleri şimdiden hâsaplamalart gerekmektedir\_

!

(14 Kasım, Yeni Ortam)